

OBČANSKÁ NAUKA

Název: **003_1_Člověk a společnost – morálka, etika, právo**

Obor: 41-56-H/01 Lesní mechanizátor

Ročník: 1.

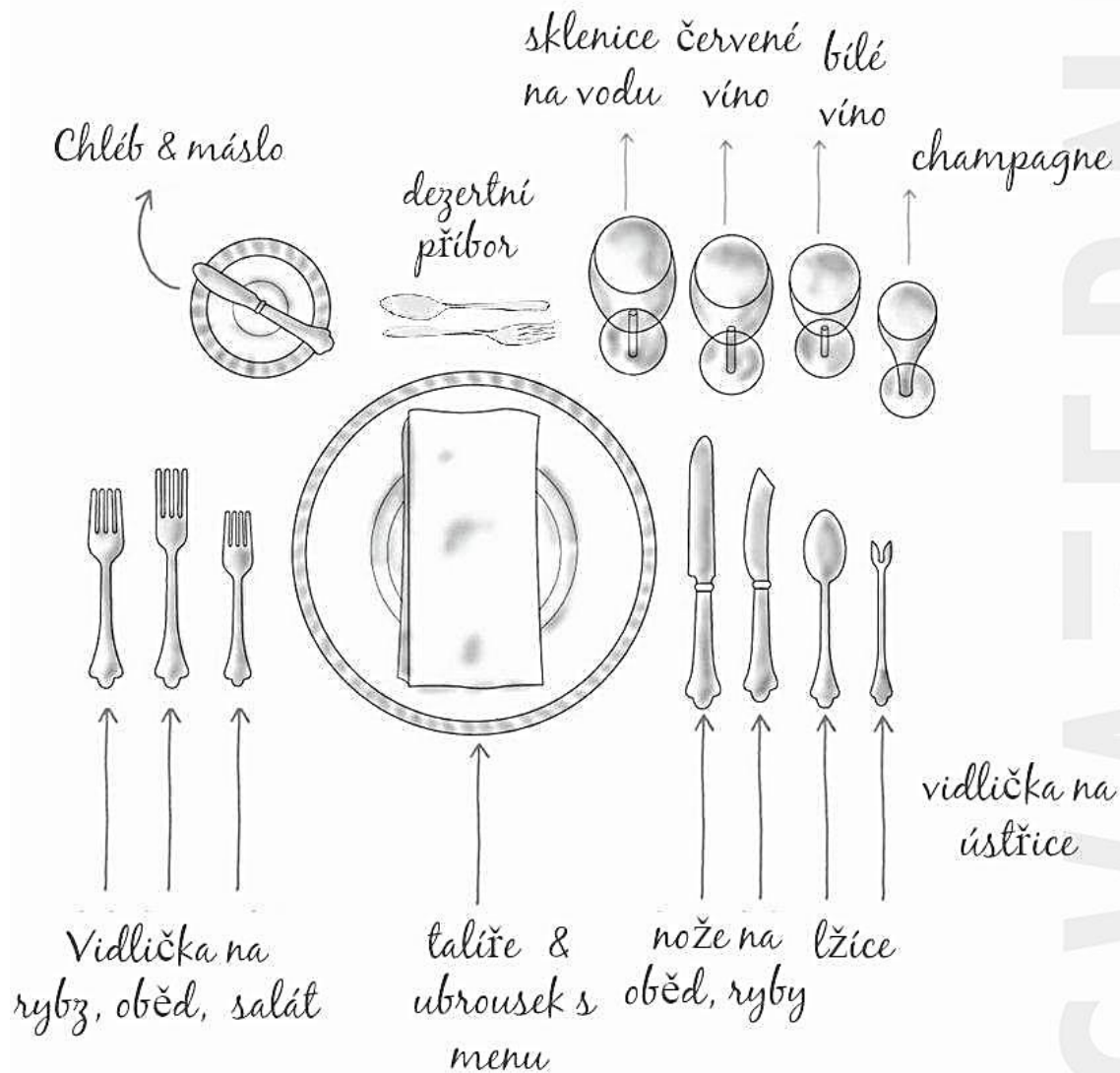
Autor: Ing. Jiří Franc

Morálka

- **Morálka** (z lat. *moralitas*, správné chování, od *moris*, mravy) = souhrn kladných hodnot, které uznáváme a o které ve svém životě usilujeme.
- Naše uvažování o těchto hodnotách ovlivňuje to, co považujeme za dobro a zlo.
- Morálka znamená celkovou představu správného jednání ve společnosti.
- Morálka je pojem, který často vyvolává negativní reakci – např. vyvolává představu nepříjemné autority, která mi něco zakazuje nebo přikazuje a já ji musím poslouchat.

- Od **etikety**, tedy pravidel zdvořilého chování, se liší tím, že se týká věcí závažných a podstatných.
- Od **práva**, tedy právních norem (zákonů), se liší tím, že se nedá soudně vymáhat a za její porušení nepřichází trest.
- Říká se, že „právo je pouze společností vyžadované minimum morálky“.
- Společnost podporuje dodržování morálky také tím, že nemorálním člověkem pohrdá nebo se mu vyhýbá, někam ho nepozve nebo ho od někud vylučuje.

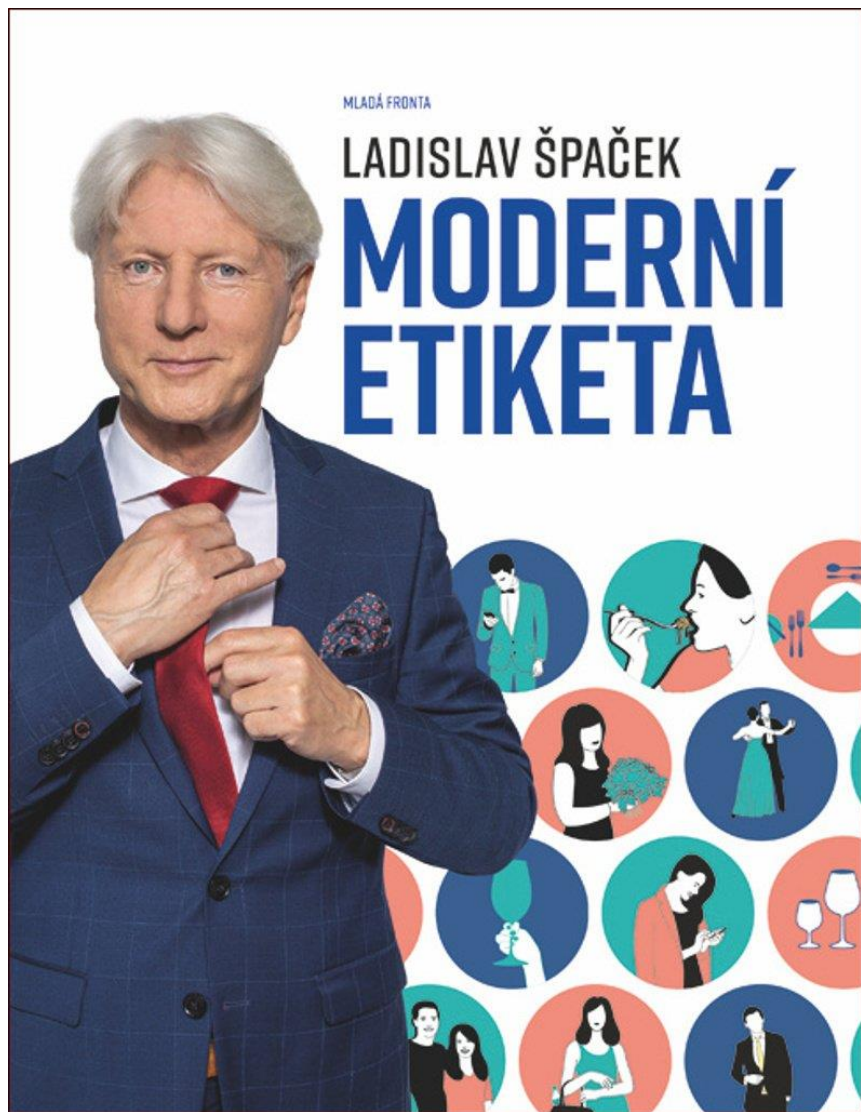
Formální prostírání stolu

Znát pravidla etikety (např. vyznat se u takto prostřeného stolu) se jistě někdy hodí, ale chovat se k lidem tak, abych jim pokud možno nepůsobil nic zlého, je v životě důležitější!

Etiketa se zaměřuje především na:

- držení těla a gesta
- oblečení a účes
- pozdravy a gesta při setkání a loučení
- chování při jídle
- chování vůči osobám druhého pohlaví
- řeči a rozhovoru

Známým znalcem a propagátorem etikety a pravidel komunikace je u nás **PhDr. Ladislav Špaček (nar. 1949)** - televizní novinář a moderátor, vysokoškolský učitel češtiny a bývalý tiskový mluvčí prezidenta Václava Havla

- **Tzv. Zlaté pravidlo** je jednoduchá zásada vzájemného jednání mezi lidmi:

„Jak chcete, aby lidé činili vám, stejně číňte jim.“ (Bible, Lk 6,31)

„Všechno, co byste chtěli, aby lidé činili vám, číňte i vy jim ...“ (Bible, Mt 7,12)

Nebo jinak:

Co nechceš, aby ti činil jiný, nečiň ty jemu.

Co chceš, aby ti činil jiný, čiň jemu i ty.

- **Dobro, které žádám a potřebuji pro sebe, potřebují i druzí.**

Etika

Úvaha na úvod:

Rozpor mezi tím, jaký je svět kolem nás, a tím, jaký by měl být, či jaký bychom ho chtěli mít, vytváří pochyby, otázky, nejistotu, napětí,

Když hledáme odpovědi na tyto složité otázky, objevujeme problémy.

Často se s ostatními neshodneme v názoru ani na nejjednodušší věc.

Čím vážněji se zamýšlíme, tím těžší nám tato rozhodnutí připadají.

- Tady člověku přichází na pomoc etika.

- **Etika je filosofická disciplína zabývající se morálkou.**
- **Může nás naučit rozlišovat dobro a zlo, chápat, co je spravedlnost a čest, ukázat nám, kde hledat v životě opravdové hodnoty a jistoty.**
- **Etika ovlivňuje každodenní život každého z nás.**
- **V některých oborech lidské činnosti je důraz na eticky správné chování zvlášť důležitý – např. lékařství, školství, politika, ...**

*Velkým etickým problémem **lékařů** jsou **případy těžce raněných a kriticky nemocných, u kterých se intenzivní léčení stalo prokazatelně neúčinným a marným.***

*Pak je doporučen přechod na **tzv. symptomatickou péči** – důraz na léčení projevů nemoci, nikoliv jejích příčin, protože **postižený se dostal do fáze umírání.***

Rozhoduje vedoucí lékař při souhlasu všech dalších pečujících lékařů.

Nemocný zemře na následky neléčitelného postižení zdraví, ne na lékařský výkon.

Zabezpečení klidného průběhu umírání na neléčitelné postižení v souladu s etickými zásadami je jedním z důležitých úkolů lékaře.

*I od **politiků** očekáváme něco více, než jen dodržování zákonů a plnění základních povinností.*

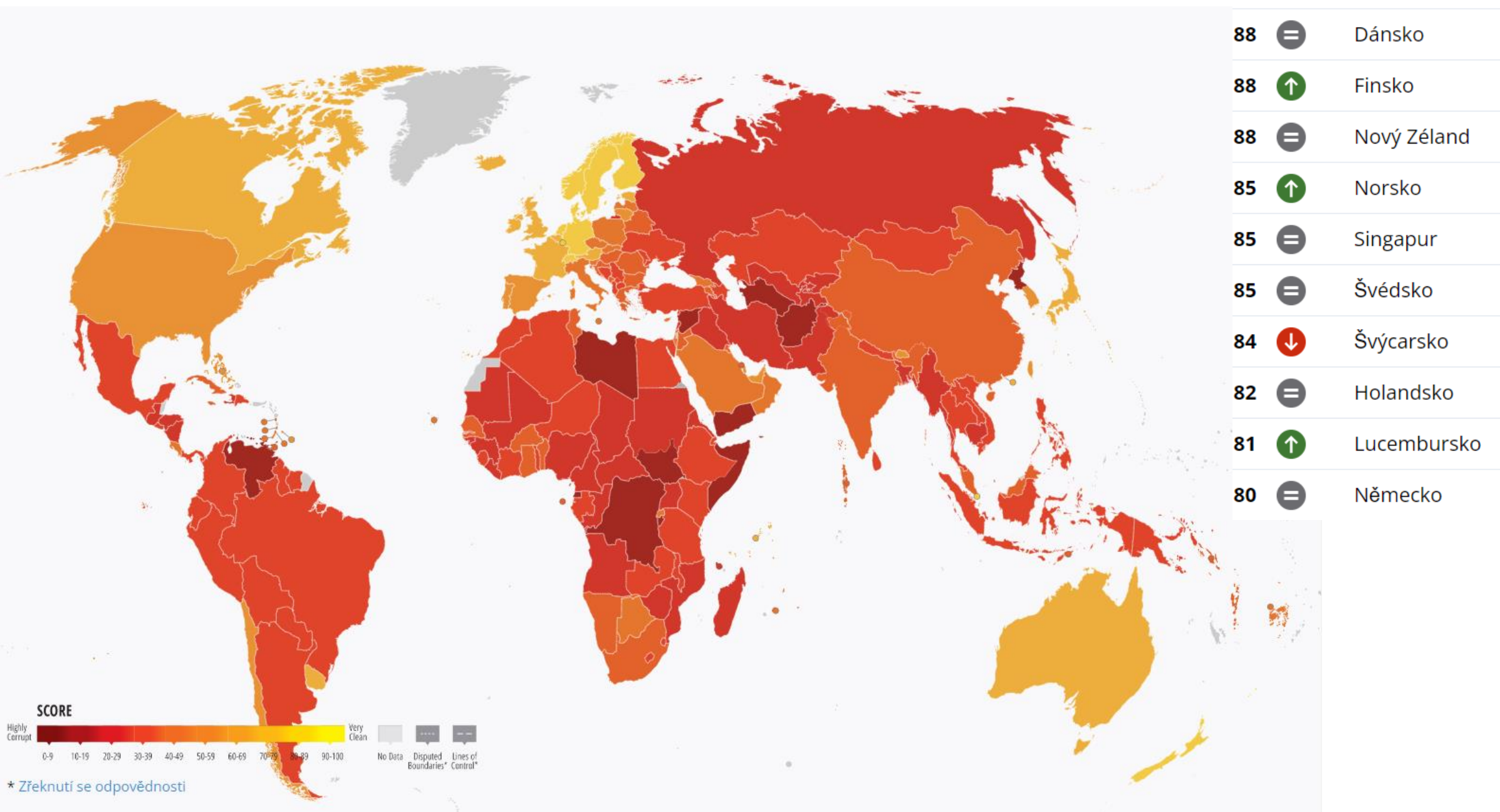
*Rozhodují o směřování naší společnosti – **měli by vystupovat jako vzory chování.***

Často však míváme pocit, že je tomu naopak.

*Typickým **etickým problémem politiky je kompromis = dohoda dosažená na základě vzájemných ústupků.** Kritizuje se, že v takové situaci strany vlastně neplní své sliby na 100 %.*

***Eticky přijatelný kompromis** je např. rozdělení ministerských křesel ve vládní koalici nebo dohoda na znění zákona, který je přijatelný pro všechny strany.*

***Za neetický kompromis lze považovat** dohody, které umožňují omezit kontrolu, což posiluje možnost **korupčního jednání** a dohody, jejichž cílem je oslabit nebo zničit politického protivníka – taková byla např. dohoda o novém volebním systému, [kteřou zrušil v roce 2001 Ústavní soud.](#)*

Index vnímání korupce 2021 podle Transparency International – čím světlejší, tím méně lidé korupci vnímají

Není pochyb o tom, že i učitelé by měli být eticky na patřičné výši.

Učitelé by např. **neměli zneužívat svého postavení** a vystupovat z pozice moci.

Měli by jednat slušně, s pokorou a s vědomím lidské důstojnosti všech zúčastněných.

Vyučující nabízelí kredity za sex, Univerzita Karlova řeší obtěžování studentek

🕒 7. února 2023 13:24

Rada Ústavu pro soudobé dějiny Akademie věd ČR uvedla, že se zabývá podezřením z nevhodného chování ředitele ústavu Miroslava Vaňka a jeho zástupce Pavla Mückeho. Ti měli obtěžovat studentky na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy (UK). Na té v návaznosti z rozhodnutí rektorky Mileny Králíčkové vznikla komise, která má doporučit další postup. Mücke už podal vedení ústavu rezignaci na svou funkci.

Otázky k zamyšlení

- 1. Kdy jste v životě nevěděli, jak se v dané lidské situaci zachovat?*
- 2. Jak jste se nakonec rozhodli a co vás k tomu vedlo?*
- 3. Jaké lidské situace jsou podle vás náročné na rozhodování?*
- 4. Jaké rozhodnutí považujete zcela jistě za špatné?*
- 5. Jaké rozhodnutí považujete zcela jistě za dobré?*
- 6. Co můžete udělat pro to, abyste se dobře rozhodovali?*
- 7. Proč se každý člověk rozhoduje jinak?*
- 8. O jaká témata se podle vás lidé často přou?*

Dobro a zlo

- Co je zlo? = neustále aktuální a nezodpovězená otázka.
- Všichni máme nějaké ponětí, že zlo je to, co škodí, působí utrpení, bolest, smutek.
- Opakem zla je dobro.

- Zdá se to jasné, ale přesto zlo a dobro často zaměňujeme. Např.:
 - a) mnoho času trávím u televize, sociálních sítí, videoher (mám z toho příjemné pocity) = myslím si, že je to dobré. Přitom se však možná pomalu stávám závislým, omezují pohyb, přestávám komunikovat s ostatními = to už dobré není.*
 - b) studium ve škole je pro mne namáhavé (působí mi nepříjemné pocity) = myslím, že je to zlé. Přitom se vynaložením úsilí mohu dopracovat k novým znalostem a dovednostem, k vyššímu stupni vzdělání, které mi pomůže prožít spokojený život, což je rozhodně dobré.*

Filosofové rozlišují:

- **Metafyzické zlo:** zlo je něco, co vlastně neexistuje - **zlo, je nedostatek dobra**, nějaká vada, něco co chybí anebo to může být **dobro zaměřené špatným směrem**.
- **Fyzické zlo:** projevuje se **v přírodě** - **katastrofy, nemoci, utrpení**, smrt.
- **Mravní zlo:** vzniká **porušováním pravidel správného (mravného) chování**. Na rozdíl od fyzického **zla závisí na lidské vůli**. Člověk který ví o svých povinnostech vůči druhým i o pravidlech správného chování a **vědomě jedná proti nim a proti svému svědomí**, jedná mravně zle.

Rozlišit, co je mravní zlo a dobro, se učíme celý život.

Pohádky jako „učebnice“ poznání dobra a zla

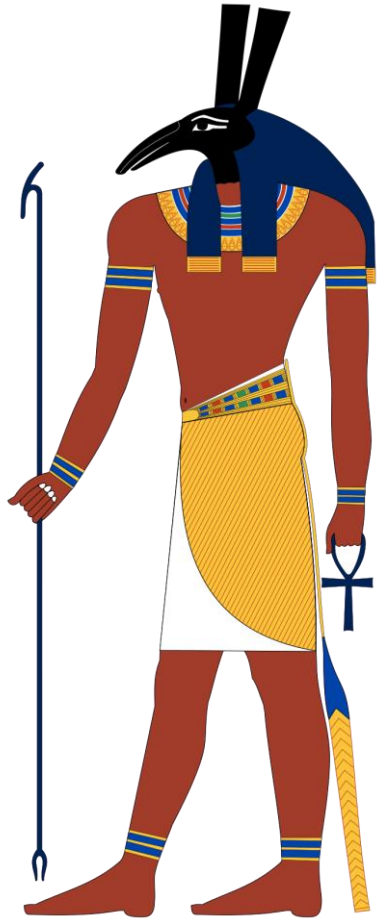
- Pohádky jsou umělecká díla srozumitelná dětem.
- Pohádky současně těší i vychovávají už od nejmladšího věku.
- V klasických pohádkách každé dítě **pozicím dobra a zla jasně rozumí**.
- V moderních pohádkách mnohdy **dobro a zlo není v tak jasných pozicích**.
- **Realistické příběhy jsou v rozporu s dětskou zkušeností** – informují, aniž by obohacovaly.
- **Obrazový doprovod může rozptylovat** – některá novodobá vydání pohádek.
- Typický „věk pohádek“ je **předškolní věk dítěte** = odpovídají typickému způsobu uvažování a prožívání dětí. Pohádkový svět se dítěti jeví jasný a bezpečný.
- Ideální je pohádky vyprávět.
- Pokud je čteme, měli bychom je předčítat s citovým zaujetím pro příběh a pro dítě, s citem pro to, co pro ně pohádka může znamenat.

Jaký je původ dobra a zla?

Odovědět se od nepaměti snaží všechna náboženství, filosofové/myslitelé. Např.:

1. **Mýtus o Usirovi** – staroegyptský příběh o souboji dobra a zla se stal základem královské moci faraonů
2. **Manicheismus** (Náboženství světla) – základní myšlenkou tohoto kdysi světového náboženství (3. – 17. století), které založil perský (iránský) prorok a spisovatel Mání (216 – 276) bylo, že **ve vesmíru existují principy dobra a zla, bojují spolu a jejich smísením vznikl svět.** Vliv manicheismu kdysi zasahoval území od britských ostrovů po Čínu.
3. **Budhismus** – existuje pouze dobro, **zlo je jen představa, iluze, lidský výtvor, který nám brání poznat dobro.** Je třeba se této představy zbavit, očistit se a otevřít se pro dobro.
4. **Judaismus a křesťanství** – existuje dobro, ale i svoboda odmítnout ho, a tak vytvořit zlo. Zlo vzniká porušením pravidel – Božího řádu.

Mýtus o Usirovi – příběh souboje dobra a zla starý 4500 let

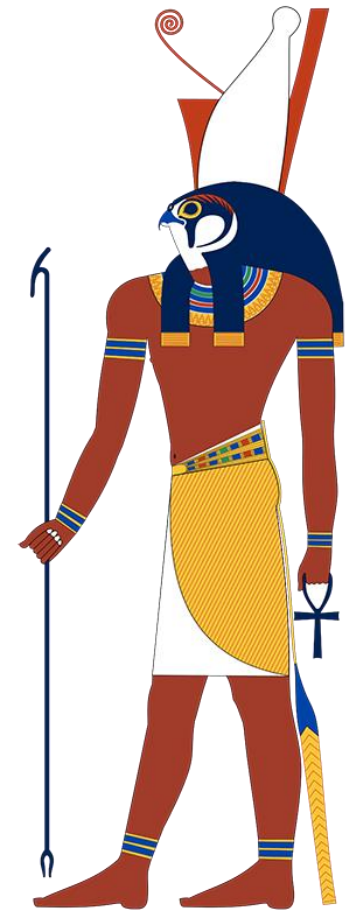
Sutech

Eset

Usir

Hor

Bible, Kniha Genesis, 3, 1-24 – zde je symbolicky popsáno zneužití svobody prvními lidmi a vznik zla

1. *Nejzchytralejší ze vsí polní zvěře, kterou Hospodin Bůh učinil, byl **had**. Řekl ženě: „Jakže, Bůh vám zakázal jíst ze všech stromů v zahradě?“*
2. *Žena hadovi odpověděla: „Plody ze stromů v zahradě jíst smíme.*
3. *Jen o plodech ze stromu, který je uprostřed zahrady, Bůh řekl: „Nejezte z něho, ani se ho nedotkněte, abyste nezemřeli.““*
4. *Had ženu ujišťoval: „Nikoli, nepropadnete smrti.*
5. *Bůh však ví, že v den, kdy z něho pojíte, otevřou se vám oči a **budete jako Bůh znát dobré i zlé.**“*
6. *Žena viděla, že je to strom s plody dobrými k jídlu, lákavý pro oči, strom slibující vševědoucnost. Vzala tedy z jeho plodů a jedla, dala také svému muži, který byl s ní, a on též jedl.*
7. *Oběma se otevřely oči: poznali, že jsou nazí. Spletli tedy fíkové listy a přepásali se jimi.*
8. *Tu uslyšeli hlas Hospodina Boha procházejícího se po zahradě za denního vánku. I ukryli se člověk a jeho žena před Hospodinem Bohem uprostřed stromoví v zahradě.*

9. *Hospodin Bůh zavolal na člověka: „Kde jsi?“*
10. *On odpověděl: „Uslyšel jsem v zahradě tvůj hlas a bál jsem se. A protože jsem nahý, ukryl jsem se.“*
11. *Bůh mu řekl: „**Kdo ti pověděl, že jsi nahý?** Nejedl jsi z toho stromu, z něhož jsem ti zakázal jíst?“*
12. *Člověk odpověděl: „Žena, kterou jsi mi dal, aby při mně stála, ta mi dala z toho stromu a já jsem jedl.“*
13. *Proto řekl Hospodin Bůh ženě: „Cos to učinila?“ Žena odpověděla: „**Had mě podvedl** a já jsem jedla.“*
14. *I řekl Hospodin Bůh hadovi: „Protožeš to učinil, budeš proklet, odvržen ode všech zvířat a ode vší polní zvěře. Polezeš po břiše, po všechny dny svého života žrát budeš prach.“*

15. *Mezi tebe a ženu položím **nepřátelství**, i mezi sítě tvé a sítě její. Ono ti rozdrtí hlavu a ty jemu rozdrtíš patu.“*
16. *Ženě řekl: „**Velice rozmnožím tvé trápení i bolesti těhotenství**, syny budeš rodit v utrpení, budeš dychtit po svém muži, ale on nad tebou bude vládnout.“*
17. *Adamovi řekl: „Uposlechl jsi hlasu své ženy a jedl jsi ze stromu, z něhož jsem ti zakázal jíst. Kvůli tobě nechť je země prokleta; po celý svůj život z ní budeš jíst v trápení.*
18. *Vydá ti jenom trní a hloží a budeš jíst polní byliny.*
19. ***V potu své tváře budeš jíst chléb, dokud se nenavrátiš do země, z níž jsi byl vzat. Prach jsi a v prach se navrátiš.“***
20. *Člověk svou ženu pojmenoval Eva (to je Živa) , protože se stala matkou všech živých.*
21. *Hospodin Bůh udělal Adamovi a jeho ženě kožené suknice a přioděl je.*
22. *I řekl Hospodin Bůh: „Teď je člověk jako jeden z nás, **zná dobré i zlé. Nepřipustím, aby vztáhl ruku po stromu života, jedl a byl živ navěky.“***
23. *Proto jej Hospodin Bůh **vyhnal ze zahrady v Edenu**, aby obdělával zemi, z níž byl vzat.*
24. *Tak člověka zapudil. Východně od zahrady v Edenu usadil cheruby s míhajícím se plamenným mečem, aby střežili cestu ke stromu života.*

„**Sodoma – Gomora!**“ je obecně srozumitelný výraz pro **odsudek** nad něčím, co považujeme za zlé, pohoršlivé, co vede do záhuby. To **úslolí se však neuvívá pro jakoukoli situaci**, jež nás morálně pobuřuje.

Hodí se **tam, kde hraje roli sexuální hledisko**, v případech, jež považujeme za pohoršlivé i přímo zvrácené. Prohlásí-li kdo o něčem, že to je „Sodoma – Gomora“, je to obecně srozumitelné hodnocení - netřeba vysvětlovat.

Podle Starého zákona, knihy Genesis, kapitoly 19 zničil Hospodin **města Sodomu a Gomoru** ohněm a sírou za hřích (zlé činy / zlo-činy / zločiny) jejich obyvatel.

Tento příběh bývá **mylně vysvětlován, jako biblický odsudek homosexuality** – je to však chybné zjednodušení. Ve skutečnosti tu [nejde o homosexualitu, ale o zásadní porušení pravidel chování k hostům, o násilí vůči hostům a jejich maximální ponížení](#) (viz egyptská mytologie nebo šikana ve věznicích).

Zobrazení příběhu od francouzského ilustrátora Gustava Dorého.

Tzv. **desatero** naleznete v Bibli, ve Starém zákoně a to ve 2. a 5. knize Mojžíšově.

Bylo a je **v naší, západní kultuře využíváno pro posilování společenských mravů.**
Konkrétně 4. až 10. přikázání Desatera **vymezuje základní mezilidské vztahy.**

1. Nebudeš mít jiné bohy mimo mne!
2. Nevezmeš jména Božího nadarmo!
3. Pomni, abys den sváteční světil!
4. **Cti otce svého i matku svou, abys dlouho živ byl a dobře se ti vedlo na zemi!**
5. **Nezabiješ!**
6. **Nesesmilníš!**
7. **Nepokradeš!**
8. **Nepromluvíš křivého svědectví!**
9. **Nepožádáš manželky bližního svého!**
10. **Nepožádáš statku bližního svého!**

Pokus o „překlad“ Desatera do dnešního jazyka, myšlení a prostředí:

1. „Nebudeš mít jiné bohy mimo mne!“

Já jsem Pán, tvůj Bůh! Nebudeš mít jiné bohy! Nemusíš se bát moci hvězd, ani kouzel člověka, ani strašidel, ani osudu. Já chci být tvým pomocníkem: drž se mne a budeš svobodný. Nebudeš si mne zpodobňovat! Nemusíš si o mně dát nic namlouvat od těch, kdo o mně moc mluví a předstírají, že vědí, jaký jsem.

2. „Nevezmeš jména Božího nadarmo!“

Nemusíš mne mnohým modlením a zbožnými úkony donucovat, abych ti pomohl. Já jsem tvůj přítel – a zcela dobrovolně: drž se mne a budeš žít pokojně.

3. „Pomni, abys den sváteční světil!“

Budeš zachovávat den odpočinku. Nemusíš se uštvat k smrti prací, neustálým strachem, že něco někde zmeškáš. Člověk by měl umět pracovat i odpočívat. Drž se mne a budeš žít zdravě.

4. „Cti otce svého i matku svou, abys dlouho žil a dobře se ti vedlo na zemi!“

Je únavné a mnohdy nesmyslné stále se bouřit proti rodičům, proti učitelům, proti pořádkům života. Stálá vzpoura zotročuje stejně jako slepá poslušnost. Funkční rodinné vztahy jsou základ společenské rovnováhy.

5. „Nezabiješ!“

Nejde jen o zákaz usmrcení druhého člověka. Nemusíš jednat s druhými jako s konkurenty, které je nutno pracovní předstihnout, osobně vyřídit, aby tě nepředstihli oni.

6. „Nesesmilníš!“ (Nezcižolžíš)

Pod pojmem smilstvo se rozumí mimomanželský pohlavní styk a další prohřešky proti sexuální morálce příslušného náboženství. Křesťanství, islám a judaismus je považují za hřích. Nezasahuj rušivě do vztahů lásky mezi mužem a ženou.

7. „Nepokradeš!“

Neusiluj o nečestné obohacování. Ať okrádáš bližního nebo stát, dopadne to vždy stejně: co získáš na majetku, ztratíš na klidné mysli (trápí ho svědomí). Možná jste už poznali pocit, že větší radost je dávat než brát.

8. „Nepromluvíš křivého svědectví!“

Nemusíš se zaplétat do lží, abys zakryl své slabosti. Lež plodí nedůvěru a ta ničí mezilidské vztahy. Důvěřuj (ale prověřuj) a buď sám důvěryhodný – důležité jak pro osobní život, tak pro profesní úspěch, úspěch v podnikání.

9. „Nepožádáš manželky bližního svého!“

Nebudeš dychtit po ženě svého bližního – toto jednání působí rozvraty rodin – nejtvrdší dopad na děti a jejich výchovu, tedy budoucnost.

10. „Nepožádáš statku bližního svého!“

Nemusíš se užírat závistí druhým. Nezávid' druhým jejich majetek. Raduj se z toho, co máš.

4. Novověká filozofie (17. – 19. století) říká:

- zlo a dobro jsou jen lidské pojmy
- dobro a zlo je důsledkem lidských zákonů
- člověk je od přírody dobrý a zkazí ho jen špatná výchova a špatné fungování společnosti
- dobro a zlo slouží mocným k ovládnání slabších

Otázky:

1. **Vysvětlete význam slova morálka.**
2. **Slovo morálka často vyvolává negativní reakci – vysvětlete proč?**
3. **Vysvětlete, co je to etika.**
4. **V čem spočívá hlavní rozdíl mezi etikou a etiketou.**
5. **Vysvětlete, proč může být znalost etikety v životě výhodou.**
6. **V čem se odlišuje morálka od práva?**
7. **Jak zní tzv. „Zlaté pravidlo“ jednání mezi lidmi?**
8. **Ve kterých oborech lidské činnosti je důraz na eticky správné chování zvláště důležitý?**
9. **Uveďte příklad situace, kdy člověk zlo a dobro zaměňuje.**
10. **Pokuste se vysvětlit, co je to zlo.**
11. **Metafyzické zlo – vysvětli.**
12. **Fyzické zlo – vysvětli.**
13. **Proč jsou pohádky dobrou „učebnicí rozlišování dobra a zla“?**
14. **Jaký byl a je význam Desatera?**

Zdroje:

HEIDBRINK, Horst. *Psychologie morálního vývoje*. Přeložil Ondřej MÜLLER. Praha: Portál, 1997. Studium (Portál). ISBN 80-7178-154-1.

<http://www.unium.cz/materialy/czu/pef/etika-m22085-p1.html>

http://www.odyssea.cz/localImages/11_7.pdf

http://svatebniblog.cz/wp-content/uploads/2018/07/stolovani_1.jpg

<https://slovník-cizích-slov.abz.cz/web.php/slovo/indikovat>

<http://www.bible.net.cz/app/bible/passage?path=genesis+3>

<http://www.monumenttotransformation.org/atlas-transformace/html/e/etika/etika-a-politika.html>

<https://www.transparency.org/en/cpi/2021>

https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/sexualni-obtezovani-univerzita-karlova-fakulta-humanitnich-studii-vysoke-skoly.A230207_124737_domaci_vlc

<https://clanky.rvp.cz/clanek/c/PUF/10327/POHADKY-A-JEJICH-VLIV-NA-?rate=3>

<https://i.pinimg.com/originals/da/45/c7/da45c7985b3ef642481ccab6a6242d40.jpg>

<https://www.novinky.cz/clanek/veda-skoly-zkaza-sodomy-a-gomory-zrejme-neni-vymysl-vedci-odhalili-stopu-po-uderu-z-kosmu-40373165>

https://i.etsystatic.com/8983392/r/il/c04c0d/3731750820/il_fullxfull.3731750820_2pmm.jpg

<https://www.tyden.cz/obrazek/201112/4eeedd140f9a9/zz2archhavspac1-4eeede3e19b70.jpg>

https://d25-a.sdn.cz/d_25/c_img_E_IU/vQ2Bu4B.jpeg